

ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТУ ПОГРОЗИ АБО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ (СТ. 345 КК УКРАЇНИ)

УДОД Андрій Миколайович - здобувач кафедри кримінального права та кримінології факультету з підготовки слідчих Харківського національного університету внутрішніх справ

УДК 343.72

Стаття посвячена дослідженню об'єкта преступлення, передбаченого ст. 345 УК України. Доказується, що под родовым объектом преступлений, сгруппированных в Разделе XV Особенной части УК Украины целесообразно понимать общественные отношения в сферах правоохранительной и административной деятельности органов государственной власти, органов местного самоуправления, объединений граждан и физических лиц, официального документооборота и выполнения гражданско-правовых обязательств. Основной непосредственный объект преступления, предусмотренного в. 345 КК Украины предложено понимать как общественные правоохранительные отношения, а дополнительный обязательный – отношения в сфере собственности, здоровье работников правоохранительных органов и их близких родственников.

Ключові слова: правоохоронні органи, погроза, насильство, об'єкт злочину.

Одним із базових принципів побудови ефективної системи протидії злочинності є всебічний правовий та соціальний захист її суб'єктів. Працівники правоохоронних органів у цьому сенсі не є виключенням, а потреба їх убезпечення від насильницького впливу у зв'язку з виконанням службових обов'язків набуває значення пріоритетного завдання на шляху інтенсифікації функціональної спроможності правоохоронної системи в цілому. Одну з ключових ролей у комплексі правових гарантій правоохорон-

ної діяльності відіграють кримінально-правові засоби..

Проблеми кримінально-правового захисту працівників правоохоронних органів від погроз або насильства досліджувались у працях А. В. Бойка, А. Ф. Імамудинова, В. І. Осадчого, Д. В. Попова, О. В. Юношева та деяких інших вчених. Визнаючи суттєвий внесок означених науковців у розробку заявленої проблематики, слід все ж визнати деяку неповноту в дослідженнях, зокрема тих, що стосуються характеристики об'єкту злочину, передбаченого ст. 345 КК України. У сукупності викладені обставини зумовлюють актуальність теми статті.

Мета статті – надати характеристику родового та безпосереднього об'єктів погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу.

Відомо, що в науці й досі немає загальноприйнятої точки зору на поняття та, відповідно, структуру об'єкту злочину. Не втягуючись, однак, до дискусії з цього приводу, зазначимо, що ми підтримуємо тих вчених (В. К. Глістін, В. К. Гришук, М. Й. Коржанський, Н. Ф. Кузнецова, І. І. Митрофанов, А. А. Музика, Б. С. Нікіфоров, Є. Л. Стрельцов, С. І. Селецький, В. Я. Тацій та інші), які розуміють об'єкт злочину як суспільні відносини, яким злочинном завдається суттєва шкода чи створюється загроза заподіяння такої шкоди.

Отже, переходячи до безпосереднього предмету дослідження цієї статті, зауважимо, що, ґрунтуючись на логіко-семантично-

му та юридико-догматичному аналізу тексту КК України, можна зробити висновок про те, що родовим об'єктом злочинів, згрупованих у Розділі XV Особливої частини законодавець визнає суспільні відносини, які складаються з приводу забезпечення авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. Тобто авторитет вказаних органів й об'єднань у відповідності до назви вказаного розділу є предметом суспільних відносин, на які посягає злочин. Етимологічний же аналіз засвідчує, що, будучи терміном іншомовного походження, «авторитет» дещо відрізняється за змістом в українській мові від свого корінного англійського «authogity» (від латинського «auctoritas») – влада. У великому тлумачному словнику української мови наводиться наступне основне визначення терміну «авторитет»: «Загальновизнане значення, вплив, поважність» [1, с. 23]. Таким чином, авторитет – категорія вельми умовна та відображає радше суб'єктивне відношення певної значної кількості людей до того чи іншого суб'єкту, що є результатом схвального ставлення до його діяльності та особистих якостей, аніж стан, як більш-менш стала характеристика, через яку можливо охарактеризувати суспільні відносини у єдності суб'єктів, предмету та змісту. До того ж, як засвідчують численні соціологічні дослідження, аналіз засобів масової інформації, визнання наявності у органів державної влади достатньо високого авторитету на сьогоднішній день є вельми проблематичним: за результати дослідження, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології, державним органам і правоохоронним органам, зокрема, довіряють менше третини українців [2]. Дані соціологічного дослідження Лабораторії законодавчих ініціатив та компанії TNS в Україні свідчать, що найбільше впав рівень довіри до президента України – на 10,3% до 31%. Простежується і падіння рівня довіри до судів (на 7,3% до 14,3%), прокуратури (на 5,7% до 17%), міліції (на 7,6% до 17,4%), Служби безпеки України (на 6,7% до 18,3%) [3].

Слушною в цьому контексті видається думка В. І. Леніна, який зазначав, що основою авторитету є довіра [4, с. 226]. Ця по-

зиція перекликається із запропонованою М. Вебером типологією авторитетів на раціональний, традиційний та харизматичний. Кожному із запропонованих типів властива довіра суб'єкта до носія авторитету, однак з різних причин: при раціональному типі – за умови вигідності перебування при владі носіїв авторитету; при традиційному – як данина традиції; при харизматичному – як наслідок особистісних якостей особи, яка втілює інститути влади [5, с. 647]. Таким чином, відсутність довіри в будь-якому разі означає й відсутність авторитету. Натомість імперативним шляхом, у тому числі й кримінально-правовими засобами, авторитет влади встановити в принципі неможливо.

Відтак, наведені обставини у своїй сукупності дають, на нашу думку, достатньо підстав стверджувати про недоцільність визнання авторитету органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян родовим об'єктом злочинів, які згруповані в межах Розділу XV Особливої частини КК України. Справедливості заради також зазначимо, що ця думка в науці не є новою. Аналогічного висновку у своїх працях доходять також і А. В. Бойко, М. Й. Коржанський, В. І. Осадчий та деякі інші вчені. Так, А. В. Бойко пропонує повернутися до колишнього розуміння родового об'єкту, який був закріплений у назві Розділу IX «Злочини проти порядку управління» КК УРСР 1960 р., та, таким чином, визнати саме порядок управління родовим об'єктом досліджуваної групи злочинів [6]. Однак, на нашу думку, «порядок управління» є категорією занадто широкою, без чітко визначених меж, адже, по-перше, управління як таке є діяльністю багаторівневою та багатовекторною, передбачає низку форм, методів та шляхів впливу на об'єкт управління щодо досягнення визначеної мети; по-друге, слідуючи логіці означеної вище пропозиції, родовим об'єктом досліджуваних злочинів слід визнати не лише про державне управління, а і муніципальне, корпоративне – у межах громадських організацій – управління, що у ще більшій мірі ускладнює завдання з'ясування однорідних критеріїв та природи охоронюваних суспільних відносин, на які посягають злочини, охоплені

Розділом XV; по-третє, порядок як такий, на наше переконання, не може відображати суті суспільних відносин, є лише станом їх певної упорядкованості. Останній же, у відповідності до обраної нами на початку цього розділу методологічної настанови, не може визнаватися в якості об'єкту злочину.

З деякими відмінностями у порівнянні з А. В. Бойком підходить до вирішення питання про родовий об'єкт злочинів, передбачених Розділом XV Особливої частини КК України професор М. Й. Коржанський, який також вважає за доцільне змінити назву вказаного розділу на «Злочини проти порядку управління», аргументуючи свою позицію тим, що авторитет органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян є досить вузькою категорією, яка не дозволяє охопити весь спектр суспільних відносин, на які посягають відповідні злочини. Зокрема, не посягає на авторитет органів державної влади погроза чи насильство щодо працівників правоохоронних органів [7, с. 521]. При цьому, вчений пропонує визнати родовим об'єктом систему суспільних відносин, що є державним управлінням [7, с. 522]. І знову ж таки, повертаючись до висловлених нами вище зауважень, слід акцентувати увагу на широті сфери державного управління. Останнє, зазвичай, розуміється як вид діяльності держави, суттю якого є здійснення управлінського організуючого впливу шляхом використання повноважень виконавчої влади через організацію виконання законів, здійснення управлінських функцій з метою комплексного соціально-економічного та культурного розвитку держави, її окремих територій, а також забезпечення реалізації державної політики у відповідних сферах суспільного життя, створення умов для реалізації громадянами їх прав і свобод. Універсальність державного управління виражається через діяльність органів виконавчої влади, яка є безперервною, тобто вона неможлива без повсякденного і постійного управлінського впливу на суспільні відносини, охоплюючи всі, без винятку сфери суспільного життя (курсив наш – А.У.) та здійснюється на всіх рівнях управління – від центру до регіонів та конкретних територій [8, с. 18-19]. Звідси

впливає принципова неможливість визнання всієї гама суспільних відносин, які в ній формуються, відтворюються, реалізуються однорідними. В іншому випадку, аби бути послідовним, доведеться об'єднати в єдиному розділі КК України низку злочинів у сфері службової діяльності, військові злочини, проти правосуддя, проти громадської безпеки тощо, що, безумовно, є неприпустимим.

С. Г. Волкотруб, О. М. Омельчук, В. М. Ярін, ґрунтуючись на аналізі безпосередніх об'єктів злочинів, норми, про кримінальну відповідальність за які містяться в Розділі XV Особливої частини КК України, пропонують визнавати родовим об'єктом цих злочинів суспільні відносини, що складаються у сфері здійснення адміністративно-розпорядчих функцій органів державної влади та місцевого самоврядування, а також у сфері реалізації фізичними та юридичними особами відповідних прав та законних інтересів [9, с. 178]. Схожу позицію займають й автори одного з підручників з курсу «Кримінальне право України» під загальною редакцією В. В. Сташиса та В. Я. Тація, зазначаючи, що родовим об'єктом цих злочинів є певна група суспільних відносин, що виникають між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян і фізичними особами у зв'язку зі здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій з метою захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [10, с. 276]. Таким чином, згідно з викладеною думкою, сфера державного, муніципального та корпоративного (в аспекті об'єднань громадян) управління в якості родового об'єкту досліджуваних злочинів звужується до «певної групи» без деталізації останньої ані за предметом, ані за рівнями, ані за напрямками. Крім того, вказівка на здійснення адміністративно-розпорядчих функцій як діяльності з приводу якої формуються відповідна група суспільних відносин, залишає осторонь низку інших видів діяльності та, відповідно, відносин, які, наприклад, формуються щодо здійснення досудового розслідування, оперативно-розшукової діяльності тощо. Відтак, наведене вище розуміння родового об'єкту

є дещо звуженим.

Певні висновки щодо окремих характеристик родового об'єкту злочинів, об'єднаних в Розділі XV Особливої частини КК України можливо зробити й на підставі узагальнення думок науковців в площині досліджень безпосередніх об'єктів злочинів, що входять до означеного Розділу. Так, В. І. Осадчий, аналізуючи проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності, до переліку яких входять також й окремі аспекти кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 345 КК України, робить висновок, що використання у складах злочинів юридичних конструкцій типу «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «під час виконання службових обов'язків (обов'язків щодо охорони громадського порядку)», «з метою перешкодити виконанню службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень», «у зв'язку з діяльністю щодо охорони громадського порядку» вказують на об'єкт злочину. Тому під основним безпосереднім об'єктом посягання у наведених випадках В. І. Осадчий пропонує розуміти «виконання службових обов'язків представником влади, працівником правоохоронного органу у відповідності до закону» [11, с. 65-66]. Аналогічну точку зору, але в розрізі дослідження кримінальної відповідальності за посягання на життя працівника правоохоронного органу, висловлюють також Д. Ю. Гуренко, зазначаючи, що безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 348 КК України, є діяльність правоохоронних органів [12, с. 10], та В. О. Дудоров, вказуючи на нормальну службову діяльність [13, с. 956]. Разом із тим, навряд чи діяльність, чи її стан можливо визнати об'єктом злочину: діяльність є формою активності, в якій виражається зміст суспільних відносин; вона не є самодостатньою категорією, об'єм його поняття надто вузький, щоб охопити всі ознаки суспільних відносин, які в цілому визнаються об'єктом злочину.

Враховуючи висловлені критичні зауваження, на нашу думку, за основу доцільно взяти бачення С. Г. Волкотруба, О. М. Омельчука, В. В. Сташиса, В. Я. Тація, В. М. Яріна та інших вчених, які родовим об'єктом аналі-

зованих злочинів вважають групу суспільних відносин, що виникають між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян і фізичними особами у зв'язку зі здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій з метою захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб. При цьому, трансформуючи цю позицію в напрямку забезпечення вимог повноти кримінально-правового захисту пропонуємо родовим об'єктом визнати суспільні відносини у сферах правоохоронної та адміністративної діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і фізичних осіб, офіційного документообігу та виконання цивільно-правових зобов'язань. Структурно до системи правоохоронної діяльності належать такі напрямки: діяльність із забезпечення охорони учасників кримінального судочинства; діяльність органів прокуратури; діяльність із виявлення, запобігання та розслідування злочинів; діяльність із захисту державної (національної) безпеки, державного кордону та правопорядку [14, с. 14]. Оперування категорію «правоохоронна діяльність» дозволяє охопити кримінально-правовим захистом широкий та, водночас, достатньо конкретизований обсяг суспільних відносин, до яких, зокрема, потрапляють й відносини щодо здійснення правоохоронних функцій об'єднаннями громадян та окремими фізичними особами.

Що стосується адміністративної діяльності, то в науці ця категорія розуміється здебільшого, як вид владної діяльності щодо організації і практичного здійснення охорони громадського порядку, громадської безпеки, надання допомоги і сприяння громадянам у реалізації їх прав, свобод, законних інтересів та яка охоплює чотири напрямки: адміністративно-розпорядчий, адміністративно-наглядовий, адміністративно-управлінський та адміністративно-юрисдикційний [15, с. 20]. Вони реалізуються як в діяльності органів державної влади (у тому числі і тих, які не належать до правоохоронних), так й органів місцевого самоврядування та виявляються, перш за все, у правотворчій, правореалізаційній, контролюючій, дозвільній діяльності.

Офіційний документообіг, як сфера поставлених під кримінально-правову охорону суспільних відносин (в межах видового об'єкту злочинів) досліджується у працях А. В. Бриліантова, Л. О. Букалєрової, М. М. Вєтошкіної, Б. В. Волженкіна, Л. Д. Гаухмана, В. П. Тихого, М. І. Фіалки та інших вчених. Аналіз результатів досліджень цих науковців засвідчує специфічну однорідність вказаних відносин, суспільну небезпечність посягань на них та обґрунтованість їх криміналізації, що знайшла своє відображення, зокрема, й у ст. 357, 358 КК України.

Ознаки складів злочинів, які вчиняються у сфері виконання цивільно-правових зобов'язань, закріплені у ст.ст. 355 КК України. Саме в цій статті закріплені ознаки діянь, які у найбільш суспільно небезпечних формах порушують принципи свободи договору та свободи волі при здійсненні правочинів.

Отже, як можна бачити, у межах родового об'єкту злочинів, згрупованих в Розділі XV Особливої частини КК України об'єднані достатньо різні за своєю природою суспільні відносини, що обумовлює штучність цілісного уявлення про їх однорідність. Однак, перебування їх у єдиному структурному компоненті чинного КК України диктує необхідність саме такого їх сприйняття. Посягання на ці суспільні відносини істотно порушує здатність держави, окремих громадян і їх об'єднань захистити фізичних і юридичних осіб від порушень їх прав, а також знижує функціональну спроможність муніципальних органів у виконанні покладених на них завдань щодо адміністрування низки сфер соціальних взаємодій на місцевому рівні, призводить в цілому до загострення соціальних конфліктів, дисфункції інститутів соціального управління, дезорганізації життєдіяльності.

Враховуючи викладені міркування, а також специфіку ознак складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України, пропонуємо основним безпосереднім об'єктом цього злочину визнати групу суспільних правоохоронних відносин. Сам же працівник правоохоронного органу, який зазнає шкоди від злочину у зв'язку зі своєю службовою діяльністю та володіючи спеціальним право-

вим статусом (а також його близькі родичі) є окремим суб'єктом зазначених суспільних відносин та, відтак, окремим об'єктом кримінально-правового захисту в частині свого здоров'я, як однієї з найвищої соціальної цінності, а також їх власності. У зв'язку з цим, під обов'язковим додатковим об'єктом злочину, передбаченого ст. 345 КК України, можливо, на нашу думку, розуміти суспільні відносини у сфері забезпечення особистої недоторканості та здоров'я працівника правоохоронного органу та (або) його близьких родичів, та (або) відносини у сфері забезпечення недоторканості власності зазначених осіб.

Додаткові аргументи на користь визнання основним об'єктом злочину, передбаченого ст. 345 КК України суспільних відносин саме у сфері правоохоронної діяльності, а додатковим – у сфері недоторканості здоров'я, власності, а не навпаки виявляються при телеологічному тлумаченні кримінально-правових норм про кримінальну відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу. Кожна норма права має кілька цілей – найближчі – ті, заради досягнення яких безпосередньо створюється правова норма – та віддалені, які досягаються супутньо, як побічний позитивний ефект, який може бути прогнозованим та закладатися у відповідній текстовій формі. Телеологічний аналіз змісту ст. 345 КК України, у тому числі й через призму її структурного розташування в кодексі, дає підставі стверджувати, що правовий захист здоров'я, власності, в тому числі й працівників правоохоронних органів, всебічно та цілеспрямовано сформований в межах Розділів II, VI Особливої частини КК. Відтак, окрема криміналізація погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу та розташування відповідної статті у Розділі XV Особливої частини КК мало інше призначення, аніж захист їх здоров'я, власності як самоціль. Основною метою запровадження кримінальної відповідальності за означені діяння вочевидь було створення додаткових правових гарантій безперешкодного, у відповідності до чинного законодавства, здійснення правоохоронної діяльності уповноваженими

суб'єктами. Зміст цих гарантій зводиться до встановлення підвищеної кримінальної відповідальності за посягання на суспільні відносини, які хоча і забезпечені кримінально-правовою охороною, сформованою в межах інших статей КК, однак у зв'язку з їх дотичністю до сфери правоохоронної діяльності набувають додаткових ознак. Відбувається, таким чином, певний синтез кількох груп суспільних відносин, в якому керівну, системоутворюючу роль відіграють саме відносини у сфері правоохоронної діяльності. Як наслідок – загроза здоров'ю, власності суб'єктів цих відносин створює й загрозу успішній реалізації правоохоронних функцій відповідного органу державної влади.

На те, що саме відносини у сфері правоохоронної діяльності є згідно волі законодавця (його цільової настанови) «материнськими» по відношенню до інших, які тим чи іншим чином, залучаються до орбіти діяльності працівників правоохоронних органів може свідчити, на нашу думку, також і наступний витяг з тексту Присяги працівника органів внутрішніх справ України: «... Клянуся мужньо і рішуче, не шкодуючи своїх сил і життя (курсив наш – А.У.), боротися зі злочинністю, захищати від протиправних посягань життя, здоров'я, права й свободи громадян, державний устрій і громадський порядок...» [16]. Така розстановка акцентів фундується на засадничих установах суспільної моралі щодо служби в органах державної влади, яка за своєю природою є сервісною, тобто спрямована на забезпечення безконфліктного й справедливого соціального середовища, є його інструментальним додатком. Тому й працівники цих органів мають керуватися саме цим пріоритетом, а не будь-якими іншими. У супротивному разі немає підстав вести мову про будь-які гарантії прав і свобод. Право у його реальному бутті можливе виключно при його потенційному, але реально гарантованому забезпеченні силою примусу з боку держави.

Звичайно, сказане не означає цілковите ігнорування прав, свобод й законних інтересів самих працівників правоохоронних органів. Навпаки – для них створюються додаткові гарантії, посилений захист через підвищену статусну віктимність, що вира-

жається у вищому ступеню ризику зазнати особистих втрат у зв'язку пріоритетним виконанням службових обов'язків у сфері правоохоронної діяльності.

Отже, викладене, на нашу думку, дає достатньо підстав вважати основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 345 КК України суспільні правоохоронні відносини, а додатковим обов'язковим – у сфері власності, здоров'я працівників правоохоронних органів та їх близьких родичів.

Література

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Бусел В. Т. – К.: Перун, 2005. – 1728 с.
2. Довіра українців до соціальних інституцій: результати соціологічного дослідження КМІС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=81>.
3. Рівень довіри українців до влади продовжує падати // Дзеркало тижня. – 2011. – 10 березня.
4. Ленин В. И. Полное собрание сочинений. – Изд. 5-е. – Т. 14 / В. И. Ленин. – М. Политиздат, 1979. – 565 с.
5. Вебер М. Избранные произведения / сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; предисл. П. П. Гайденко [пер. с нем.] / М. Вебер. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
6. Бойко А. В. Об'єктивні ознаки погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу / А. В. Бойко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.law-property.in.ua/articles/article-3-of-the-conference/111-boiko-av-object-objectively-symptoms-threats-or-violence-against-law-enforcement-officer.html>
7. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів / М. Й. Коржанський. – К.: Атіка, 2002. – 640 с.
8. Малиновський В. Я. Державне управління: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. / В. Я. Малиновський. – К.: Атіка, 2003. – 576 с.
9. Кримінальне право України: Навч. посіб. / С. Г. Волкотруб, О. М. Омельчук, В. М. Ярін та ін. / За ред. О. М. Омельчука. – К.: Наукова думка; Прецедент, 2004. – 297 с.
10. Кримінальне право України: Осо-

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню об'єкту злочину, передбаченого ст. 345 КК України. Доводиться, що під родовим об'єктом злочинів, згрупованих у Розділі XV Особливої частини КК України доцільно розуміти суспільні відносини у сферах правоохоронної та адміністративної діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і фізичних осіб, офіційного документообігу та виконання цивільно-правових зобов'язань. Основний безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 345 КК України, запропоновано розуміти як суспільні правоохоронні відносини, а додатковий обов'язковий – відносини у сфері власності, здоров'я працівників правоохоронних органів та їх близьких родичів.

SUMMARY

The article is dedicated to research of object of the crime envisaged by an art. 345 CC of Ukraine. Proved, that under the group object of the crimes grouped in Division of XV of Special part of CC it is expedient to understand public relations in the spheres of law-enforcement and administrative activity of public, organs of local self-government, associations of citizens and physical persons, official circulation of documents and implementation of civil legal obligations authorities. Basic direct object of the crime envisaged by an art. 345 CC of Ukraine it is suggested to understand as public law-enforcement relations, and additional obligatory are relations in the field of property, health of employees of law enforcement authority and their near relation.

блива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-е вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 608 с.

11. Осадчий В. І. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності: Дис...докт. юрид. наук: 12.00.08 / Володимир Іванович Осадчий. – К.: НА-ВСУ, 2004. – 469 с.

12. Гуренко Д. Ю. Кримінальна відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Д. Ю. Гуренко. – Х.: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2011. – 18 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 6-е вид., пе-

рероб. та доп. / За заг.ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К.: Юрид. думка, 2009. – 1236 с.

14. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: підручник / В. Т. Білоус, О. С. Захарова, В. С. Ковальський та ін.; відп. ред. В. Т. Маляренко. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 567 с.

15. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: Загальна частина: Підручник / За заг. ред. О. П. Рябченко. – Х.: Вид-во ХНУВС, 2009. – 256 с.

16. Присяга працівника органів внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1991 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/382-91-%D0%BF>.